

Overzicht van de verschillende graansoorten en oude rassen

(Zie voor meer informatie over de verschillende graan rassen www.oranjelijst.nl)

Tarwe (<i>Triticum aestivum</i>)	2
Eenkoorn (<i>Triticum monococcum</i>)	3
Emmer (<i>Triticum dicoccum</i>)	4
Spelt (<i>Triticum spelta</i>)	5
Gerst (<i>Hordeum vulgare</i>)	6
Haver (<i>Avena sativa</i>)	7
Evene, Eeft of Evie (<i>Avena strigosa</i>)	8
Rogge (<i>Secale cereale</i>)	9
Boekweit (<i>Fagopyrum esculentum</i>)	10

Tarwe (*Triticum aestivum*)

Afb: Limburgse kleine rode

Domesticatie

Gewone tarwe is ontstaan uit een kruising van emmertarwe en *Aegilops tauschii*, vermoedelijk al zo'n 10.000 jaar geleden in het Midden Oosten. Gewone tarwe verbreidde zich in de Middeleeuwen meer over Europa. In Nederland werd het vooral geteeld op de vruchtbare kleigronden zoals in Zeeland en in het rivierengebied.

Belangrijkste tarwe (land)rassen

Wintertarwe

- Limburgse kleine rode wintertarwe, een kleinkorrelig ras met lange halmen en in 2 varianten; de een met en de ander zonder lange kafnaalden.
- Gelderse ris, (Rosse tarwe) oud landras met lang geel tot rood stro en lange aren zonder kafnaalden.
- Zeeuwse witte wintertarwe, oud landras, met lange aren en lang wit stro.
- Wilhelmina tarwe, productief ras met stevig stro, veel geteeld van 1900 – 1935.

Grondsoort

Klei en rijkere zandgronden, voedselrijk, kalkrijk.

Zaaitijd

Winterrassen eind oktober i.v.m. luizen, zomerrassen maart – april.

Oogsttijd

Eind juli begin augustus.

Eenkoorn (*Triticum monococcum*)

Afb: Eenkoorn

Domesticatie

Eenkoorn is een primitieve diploïde wilde tarwesoort die zo'n 9000 jaar geleden al verbouwd werd in het Nabije Oosten. De wilde voorouder van eenkoorn wordt beschouwd als voorloper van emmer, spelt en tarwe. Ook in Europa werd eenkoorn geteeld maar later verdrongen door emmer en spelt. Eenkoorn heeft lange halmen met een tweerijige aar met lange kafnaalden. Het stelt weinig eisen aan de bodem en kan op redelijk schrale grond geteeld worden.

Grondsoort

Klei, zand en leemgronden, voedselarm tot voedselrijk.

Zaaitijd

Eind oktober en maart – april.

Oogsttijd

Augustus – september.

Emmer (*Triticum dicoccum*)

Afb: Emmertarwe

Domesticatie

Emmer ontstond door domesticatie uit wilde *T. dicoccoides* in het Midden-Oosten, zo'n 9000 jaar geleden en is weer de oervader van de durum en de kamut. Tot zo'n 3000 jaar geleden was dit het belangrijkste graan dat in heel Europa, van zuid tot noord werd geteeld. Vanaf de late bronstijd (1100-800 v. Chr.) werd in Nederland emmer op de raatakkers, celtic fields, geteeld.

Belangrijkste (land)rassen

- Rode emmer.
- Bruinkaf zomeremmer.

Grondsoort

Klei, zand en leemgronden, matig voedselrijk.

Zaaitijd

Februari – maart.

Oogsttijd

September.

Spelt (*Triticum spelta*)

Afb: Spelt

Domesticatie

Spelt is een oude tarwe soort en verwant aan broodtarwe. Zaden zijn gevonden in archeologische vindplaatsen van 6700 jaar geleden in Moldavië en Transkaukasië. Bij de Romeinen was spelt een hoog gewaardeerd graan en bij archeologische opgravingen in Limburg is spelt gevonden bij Romeinse villa's. In de Middeleeuwen werd spelt verdrongen door gewone tarwe. Tegenwoordig wordt spelt weer op beperkte schaal geteeld in de biologische landbouw.

Belangrijkste (land)rassen

- Spelt van Hoosterhof, oud Nederlands ras.
- Zollernspletz, modern ras wat veel in de biologische landbouw wordt gebruikt.
- Sammy, modern speltras met lange gebogen aren.

Grondsoort

Klei, zand en leemgronden, matig voedselrijk.

Zaaitijd

Oktober.

Oogsttijd

Augustus.

Gerst (*Hordeum vulgare*)

Afb: Hemelgerst

Domesticatie

Gerst is een oude graansoort wat afstamt van wilde gerst, *Hordeum spontaneum*. De eerste aanwijzingen van teelt van gerst komen uit opgravingen in Syrië (9000 jaar geleden). Oorspronkelijk was gerst als meelleverancier belangrijker dan tarwe maar vanaf onze jaartelling ging tarwe de overhand krijgen en werd gerst vooral als veevoer geteeld en als grondstof voor de bereiding van bier. Er zijn twee-, vier- en zesrijige variëteiten, die bedekte en naakte zaden kunnen hebben.

Belangrijkste (land)rassen

Winterrassen:

- Groninger wintergerst, vierrijige landras, sterk uitstoelend met stevig stro en lange aren
- Groninger zesrijige wintergerst, landras

Zomerrassen:

- Chevaliergerst, een tweerijige zomergerst, met lang stevig stro, hangende aren met lange afnaalden
- Pauwengerst, een tweerijige chevaliergerst met lange kafnaalden
- Hemelgerst, een zesrijige naakte gerst met sierlijke kafnaalden
- Saxonia, een tweerijige gerst, met kort stro en hangende aren, veel geteeld van 1930 -1950, vooral op zandgronden

Grondsoort

Klei, zand en leemgronden, matig voedselrijk.

Zaaitijd

Winterrassen september-oktober, zomerrassen februari – maart.

Oogsttijd

Juli – augustus.

Haver (*Avena sativa*)

Afb: Aalter troshaver

Domesticatie

Haver is in tegenstelling tot de meeste andere granen niet in het Midden Oosten maar in Europa gedomesticeerd. De eerste archeologische meldingen uit Midden-Europa van haverteelt gaan terug naar 3000 jaar geleden. In de Middeleeuwen was haver een belangrijk voedselgewas maar later werd het vooral als veevoer geteeld. Er bestaan bedekte en naakte vormen. Naast de algemeen bedkende pluimbavers, vallen de troshavers op als bijzondere selecties met compacte aren.

Belangrijkste (land)rassen:

- Brabantse gele haver
- Naakte trosaar
- Zeeuwse haver
- Zwarte haver
- Tros haver uit Beesel
- Aalter troshaver

Grondsoort

Klei, zand en leemgronden, schraal tot matig voedselrijk.

Zaaitijd

Maart – april.

Oogsttijd

Augustus.

Evene, Eeft of Evie (*Avena strigosa*)

Afb: *Evene*

Domesticatie

Deze soort komt oorspronkelijk uit Spanje en Portugal. Het is een diploïde soort (2 sets chromosomen), i.t.t. tot gewone haver *Avena sativa* wat een hexaploïde (6 sets chromosomen) is. Waarschijnlijk is *A. strigosa* in het verleden als akkeronkruid met gewone haver meegekomen naar andere delen van Europa. Vanaf de 14e eeuw werd het in Nederland als zelfstandig gewas verbouwd.

Het is een hoog opgroeiend gewas met kleine korrels. Tot begin van de twintigste eeuw werd het geteeld op de schrale zandgronden in het oosten en zuiden van ons land voor veevoer. Tegenwoordig wordt deze soort verbouwd als Japanse haver o.a. als groenbemester.

Rogge (*Secale cereale*)

Afb: Sint jansrogge

Domesticatie

Rogge is een kruisbevruchtende graansoort die afstamt van de wilde bergrogge uit Azië en Midden-Oosten. Ongeveer 5000 jaar geleden is de rogge als cultuurgewas naar Europa gekomen. In Nederland werd rogge rond het begin van onze jaartelling geteeld op de zo genaamde raatakkers of celtic fields. In de Middeleeuwen was het naast tarwe het belangrijkste graan als grondstof voor brood. Rogge wordt nu nog maar beperkt geteeld op de zandgronden, vooral vanwege de landschappelijke waarde, nauwelijks meer vanuit commerciële teelt.

Belangrijkste (land)rassen

Winterrassen

- Sint jansrogge, tot 2 meter hoog wordend ras wat veel in Oost Nederland werd geteeld
- Ottersumse rogge, oud landras, snel ontwikkelend en uitstoelend, vroeg rijp. Resistent tegen aantasting door het stengelaaltje (reup)
- Veluwe kruiprogge
- Champagner of Franse rogge, een hoog oud ras, met goed stro, vroeger veel geteeld in Limburg
- Petkuser, in Nederland in de eerste helft van 20ste eeuw veel geteeld Duits ras

Zomerrassen

Grondsoort

Zand- en leemgronden, voedselarm, kalkarm.

Zaaitijd

Winterrassen oktober, zomerrassen maart – april.

Oogsttijd

Juli – augustus.

Boekweit (*Fagopyrum esculentum*)

Afb: Boekweit

Domesticatie

Boekweit is een zogenaamde schijngraan. Het is geen plant zoals de andere granen uit de grassenfamilie maar een lid van de Duizendknoopfamilie. De plant groeit doorgaans als eenjarige met een opgaande stengel met brede pijlvormige bladeren en in de top van de stengel een vrij ijle pluim met witte of roze bloemen. De driehoekige zaden zijn ongeveer een halve cm groot en bevatten ongeveer 70% zetmeel. Boekweit is vermoedelijk ontstaan op de steppe van Midden en Oost-Azië en als cultuurgewas aan het eind van de Middeleeuwen naar Europa gekomen. Het nam op de relatief voedselarme akkers op de zandgrond een belangrijke plaats in, omdat het juist zonder bemesting nog een behoorlijke oogst kon opleveren. Met name op afgebrande hoogveenakkers kon (veen-)boekweit goed groeien (de z.g. boekweitbrandcultuur) al bleef het een gevoelig gewas voor slechte weersomstandigheden. Boekweit wordt nu nauwelijks meer geteeld en we zien hem nu vooral als een uitstekende drachtplant voor honingbijen.

Belangrijkste (land)rassen

- Brabantse grijze zandboekweit
- Zwarte veenboekweit

Grondsoort

Zand en veengronden.

Zaaitijd

Mei – juni.

Oogsttijd

Augustus – september.

Zie voor meer informatie over de verschillende graan rassen www.oranjelijst.nl